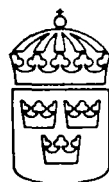

Försvarsutskottets betänkande

1987/88:2

om begränsningar i utländska långtradares trafik i Sverige

FöU
1987/88:2

Sammanfattning

I betänkandet behandlas två motioner som båda rör åtgärder med anledning av utländska långtradares eventuella samband med underrättelseverksamhet riktad mot Sverige. Utskottet anser att riksdagen inte bör göra något uttalande med den innebörd som föreslås i motionerna.

Motionerna

1986/87:Fö201 av Jerry Martinger (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om bestämmelser med den innebörd som anges i motionen.

1986/87:Fö210 av Gudrun Norberg (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den i motionen beskrivna verksamheten måste stoppas,

2. att riksdagen hos regeringen begär sådan ändring av lagar och regler att, om skäl föreligger, utländska lastbilar av viss nationalitet kan kontrolleras och en begränsning utförs beträffande de vägar de får trafikera.

Motionären i motion Fö201 (m) framhåller att vi från svensk sida bör vidta alla tänkbara åtgärder för att försvåra utövandet av underrättelseverksamhet mot vårt land. Sålunda förordar han införande av bestämmelser som innebär att utländska långträdare generellt endast tillåts använda ett fåtal särskilda vägar vid sina besök i Sverige. Vidare förordas regelbundna kontroller för att tillse att de föreslagna bestämmelserna följs samt vissa polisiära åtgärder vid eventuellt brott mot bestämmelserna. Slutligen föreslås att de förordade bestämmelsernas förhållande till de internationella överenskommelser som reglerar långtradartrafiken närmare utreds.

I motion Fö210 (fp) ges ett antal exempel på anmärkningsvärt uppträdande av utländska långträdare. Enligt motionären är det en självklar uppgift för oss alla att skydda vårt land mot främmande spionage och underrättelseverksamhet. Det går, anser hon, att se ett samband mellan ubåtskränkningarna runt Sveriges kuster, studerandet av mellansvenska vägar och broar, kartläggningen av våra militära förråd, avlyssningen på svenska ambassaden i Moskva och utforskningen av var officerare och andra nyckelpersoner bor. Det är enligt motionären nödvändigt att vi får stopp på en verksamhet som syftar till att i en krigssituation snabbt slå ut svenskt försvar. Det vore, framhåller hon, orimligt om denna verksamhet får fortgå utan ingripanden från den svenska regeringen.

Utskottet vill inledningsvis understryka betydelsen av att det svenska folket hyser förtroende för att alla frågor som rör rikets yttre och inre säkerhet av statsmakter och berörda ansvariga myndigheter behandlas på ett sätt som motsvarar högt ställda krav på allvar och ansvarsfullhet. Utskottet vill också betona vikten av politisk enighet i den övergripande säkerhetspolitiska bedömningen av frågor och företeelser som aktualiserar möjligheten av hot mot rikets säkerhet. Mot denna bakgrund avser utskottet att här behandla de i motionerna berörda frågorna med viss utförlighet. Utskottet tar därvid fasta på att motionärerna i resp. yrkanden tar upp frågor rörande långtradartrafiken som sådan.

Regler för utländska lastbilstransporter i vårt land finns i kungörelsen (1974:681) om internationella vägtransporter. Omfattningen av lastbilstrafiken är däremot beroende av avtal med resp. länder. I dessa avtal regleras hur många tillstånd varje år som får utnyttjas för transport till Sverige under ett år. Med vissa länder har Sverige avtal om fri trafik. Bland dessa kan nämnas Danmark, Norge, Östtyskland och Bulgarien. Mellan Sverige och Polen finns också ett avtal om i princip fri trafik.

Tullens möjlighet att i olika hänseenden kontrollera utländska lastbilar och deras last framgår av tullagen (1973:670) och tullstadgan (1973:671). 52 § tullstadgan öppnar också möjlighet att i vissa fall begränsa rörelsefriheten inom landet för t.ex. långträdare.

Frågan om utländska långtradares eller TIR-bilars (Transport Internationale Routier) trafik i Sverige och rapporterade fall av misstänkt olovlig underrättelseverksamhet i samband härmed har tidigare uppmärksammats i riksdagen. Sålunda besvarade försvarsminister Roine Carlsson under föregående riksmöte två frågor, 1986/87:217 och 232, om trafiken med långtradarlastbilar från vissa öststater (protokoll 1986/87:42), och utrikesminister Sten Andersson lämnade under samma riksmöte svar på en interpellation angående kontroll av TIR-transporter genom Sverige, m.m. (1986/87:249, protokoll 1986/87:130).

I motionerna erinras om att ett flertal fall av misstänkt underrättelseverksamhet med utnyttjande av TIR-bilar under de senaste åren rapporterats till myndigheterna och även omdebatterats i massmedierna. Misstankarna härrör från observationer av ett sådant uppträdande av TIR-bilar som framstår som anmärkningsvärda avvikelser från normala färdvägar. Vid flera tillfällen har sådana fordon sålunda observerats på mindre vägar inom militärt intressanta områden, i närheten av för totalförsvaret viktiga objekt och anläggningar eller i anslutning till viktig svensk militär verksamhet. Härtill kommer vissa iakttagelser av ett anmärkningsvärt uppträdande från fordonspersonalens sida. Utskottet har inhämtat att det dessutom förekommit att ett relativt stort antal utfärdade viseringar i anslutning till tillstånd för inpassering av lastbilar inte utnyttjats.

Rapporter om misstänkt verksamhet av ovannämnt slag har förekommit under hela 1980-talet; år 1986 har, enligt vad utskottet inhämtat, ett femtontal iakttagelser inrapporterats.

Utskottet har inhämtat att även andra länder haft motsvarande erfarenhe-

ter under 1980-talet. I Sverige, liksom i andra länder, har i den säkerhetspolitiska debatten förekomsten av misstänkt underrättelseverksamhet via TIR-trafiken kommit att kopplas samman med andra uttryck för olovlig underrättelseinhämtning och även med förekomsten av speciella sabotagegrupper och risken för ett överraskande inlett anfall. Kärnan i denna debatt handlar om misstänkta förberedelser i fred för militära åtgärder i ett skymningsläge före ett krigsutbrott – och om lämpliga förebyggande motåtgärder.

Det finns enligt utskottets mening i detta perspektiv all anledning att noga följa utvecklingen när det gäller utländska TIR-bilars uppträdande på svenskt område och dessa fordons möjligheter att – såsom komplement till andra former – bedriva underrättelseverksamhet, t.ex. genom fotografering av totalförsvarsobjekt, terräng- och vägstudier eller signalspaning. I en balanserad säkerhetspolitisk helhetsbedömning av det möjliga hotet och lämpliga motåtgärder från svensk sida måste dock flera faktorer och omständigheter invägas.

För det första kan utskottet konstatera att rapporterna om anmärkningsvärt uppträdande från de främmande TIR-bilarnas sida på senare år föranlett en intensifierad kontroll såväl vid gränsen som inne i landet av tull- och polismyndigheter inom ramen för dessas existerande befogenheter. Denna intensifierade kontroll har inte i något fall lett till att misstankar om olaglig underrättelseverksamhet kunnat verifieras. Någon legal grund för närmare polisiära ingripanden, t.ex. genom förhör av långtradarpersonal, här sålunda ej erhållits.

Dessutom aktualiseras i praktiken en resursavvägningsfråga. Varje dygn passerar i dagsläget Sveriges gränser av totalt ett tusental lastbilar, varav några tiotal från öststater. Väsentligt utökade tull- och polisiära kontrollingripanden – vare sig det gäller samtliga fordon eller, av de skäl som motionärerna tar upp, företrädesvis riktas mot vissa stater – skulle erfordra personella resurser av betydande omfattning varvid fråga uppstår om insatsen skulle stå i rimlig proportion till förväntat resultat och bedömt hot. Detta gäller inte minst kontroll och reglering av de oreglerade förflyttningar som utländska TIR-bilar har rätt att göra mellan den ursprungliga destinationsorten i Sverige och annan ort i Sverige där ny last hämtas för återtransport.

Slutligen finner utskottet skäl att framhålla det självklara att Sverige är ett öppet samhälle som i princip – och detta är en för oss viktig princip – ger utlänningar samma rätt som svenska medborgare att fritt vistas i landet utom självfallet i sådana områden som är av särskild betydelse för vårt försvar. En central aspekt i detta sammanhang är således hur en demokratisk och öppen stat som Sverige skall kunna skydda för totalförsvaret viktiga områden och objekt mot otillbörlig insyn.

Utskottet konstaterar härvid att regler som går ut på att förhindra sådan insyn finns i lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. (skyddslagen) och förordningen (1976:935) om skyddsområden och kontrollområden. Utredningen (Fö 1982:03) om tillträdesskydd överlämnade i april 1986 betänkandet (SOU 1986:7) Militära skyddsområden i vilket föreslås en ny reglering av skyddsområdena. Utskottet erfar att förslaget har remitterats och för närvarande bereds i regeringskansliet samt att ett betänkande med översyn av skyddslagen förväntas inom kort.

Utskottet anser härutöver, mot bakgrund av de olika avvägningar och överväganden som i det föregående redovisats, att frågan om skärpning av befintliga regler för kontroll och reglering av utländsk lastbilstrafik i Sverige, liksom hittillsvarande tillämpning av dessa regler, bör fortlöpande prövas av ansvariga myndigheter. Utskottet förutsätter därvid att tullmyndigheterna, för den händelse sådan fortsatt prövning ger vid handen att misstankarna om olovlig underrättelseverksamhet är välgrundade, genomför sådan förändring av hittillsvarande tillämpning av gällande bestämmelser att t.ex. TIR-bilarna åläggs utnyttja viss angiven vägsträcka inom viss angiven tidsram. Mot denna bakgrund anser utskottet att det i dagsläget inte finns skäl för något uttalande av riksdagen av den innebörd som föreslås i här behandlade motioner.

Utskottet vill dock avslutningsvis understryka vikten av att varje inrapporterad misstanke om olovlig, säkerhetshotande verksamhet via TIR-bilar eller i andra former även fortsättningsvis noggrant följs upp av tull-, polis- och militära myndigheter i samverkan. Utskottet vill även understryka betydelsen av en vaksam allmänhet när det gäller att till ansvariga myndigheter inrapportera alla iakttagelser som kan vara av vikt som grund för en helhetsbedömning av möjliga hot och lämpliga motåtgärder.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer utskottet beträffande begränsningar i utländska långtradares trafik i Sverige
att riksdagen avslår motionerna 1986/87:Fö201 och 1986/87:Fö210.

Stockholm den 24 november 1987

På försvarsutskottets vägnar

Arne Andersson

Närvarande: Arne Andersson i Ljung (m), Olle Göransson (s), Roland Brännström (s), Åke Gustavsson (s), Kerstin Ekman (fp), Evert Hedberg (s), Ingvar Björk (s), Hans Lindblad (fp), Olle Aulin (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), Lennart Holmsten (s), Wiggo Komstedt (m), Ingbritt Irhammar (c) och Ralf Lindström (s).

Särskilt yttrande

Arne Andersson i Ljung, Olle Aulin och Wiggo Komstedt (alla m) anför:

Vi anser från moderata samlingspartiets sida att det är värdefullt att försvarsutskottet i sitt betänkande understryker vikten av att berörda myndigheter i samverkan noggrant följer upp misstankar om säkerhetshotande verksamhet. Vi anser emellertid att det hade varit önskvärt med ett tillkännagivande till regeringen angående åtgärder i den händelse misstänkt verksamhet fortsätter. Detta skulle ha givit en än tydligare signal om det allvar med vilket utskottet ser på det hot mot vår säkerhet som okontrollerad verksamhet i anslutning till för totalförsvaret viktiga skyddsföremål utgör.